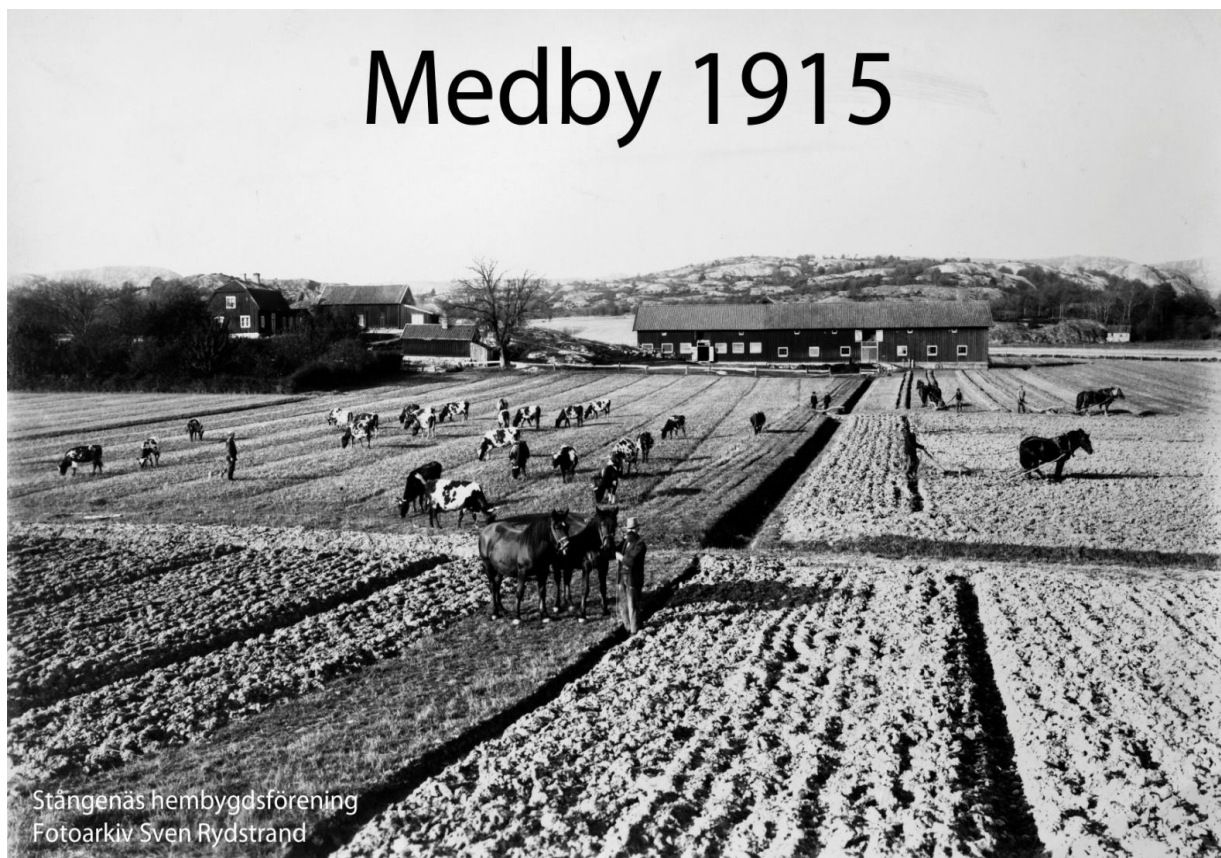

EN DOMAREGÅRD PÅ STÅNGENÄSET

Av Sven Rydstrand

Längst in vid Gullmarns innersta gren Ferlevkilen ligger på en liten bergskulle i Bro socken den gamla Kronogården Medby, som under gångna århundraden varit boställe för häradshövdingarna i Sunnerviken. Åbyggnaderna på gården dominerar nejden, och med sina ålderdomliga drag utgör de ett pittoreskt inslag i landskapsbilden. Själva huvudbyggnaden, där domarna bott, är i det närmaste 300 år gammal.

Höstplöjning på Medby gård år 1915. Här plöjes med fyra plogar och åtta hästar. 25 kor betar på vallen.

Det var nämligen på 1680-talet som gården övertogs av Kronan för att användas till domaresäte. Tidigare ägdes egendomen av två bönder, men då dessa inte förmådde betala alla de skatter och utlagor, som pålagts dem, blev gården s.k. skattevrak, och då måste bönderna lämna gården. Den kallas under den danska tiden för "*Meidtboenn*", och i 1580 års jordebok, den äldsta bevarade för Bro socken, finner vi att de båda ägarna, Jon och Halduert, vardera i skatt måste betala en tunna och en skäppa bjugg(= korn), 6 marker smör, 2 skrul mjöl samt s.k. foringsavgäld för två hästar. Detta visar att gården redan då var satt i ganska hög kultur. Numera omfattar egendomen c:a 310 tunnland, därav 80 tunnland åkerjord.

Att domarna just på 1680-talet kom att flyttas ut till särskilda boställen, berodde på en omläggning av deras löneförhållanden vid denna tid. Förut hade man i Bohuslän följt den gamla danska seden att ha sorenskrivare. Dessa hade bott på sina egna gårdar och hade uppburit i lön sex öre silvermynt

årligen av varje hel gård. Häradshövdingarna fick däremot efter 1687 lön på stat med 300 daler silvermynt om året samt räntan från boställena. För att denna ränta skulle bli så hög som möjligt, måste de öva tillsyn över gårdarnas skötsel. Ofta bebodde de därför själva sina gårdar och brukade jorden med hjälp av drängar eller hälftenbrukare. Många domare var också skickliga jordbrukare, som t.o.m. införde nymodigheter och förbättringar av olika slag, så att deras gårdar ofta blev mönster för bönderna i orten.

En av de första häradshövdingarna som bebodde Medby var sedermera lagmannen Sten Cederfeldt, som vistades här på 1720-talet. I Bro gamla födelse- och dopbok finns anteckningar om ett högtidligt barnsöl, som ägde rum på Medby den 7 augusti år 1728, då domaren Cederfeldts son Christen döptes. Då utvecklades med all säkerhet ett mycket högtidligt skådespel på gården, där all den tidens prakt och förnämlighet kunde skådas. Häradshövdingen var nämligen en mycket ansedd man i bygden. Han skulle sitta på den främsta bänken i kyrkan och vara den främste på alla gästabad hos herrskapsfolket. Vid dopet var det idel herrskapsfolk, som inbjudits till faddrar. Där fanns sålunda amiralinnan fru Christina Strömstierna på Vese, överstelöjtnantskan fru Christina Köhler på Holma i Brastad, löjtnanten Claes Arrhén von Kapfelman på Röe, löjtnanten Johan Siwertz på Åby i Tossene och fältväbeln Sven Burman på Gläborg. Dopförrättare var kontraktsprosten Andreas Bornander i Bro.

I förgrunden Medby gamla häradshövdingeboställe. Längre bort gårdarna i Ferlevs by. Foto från år 1915.

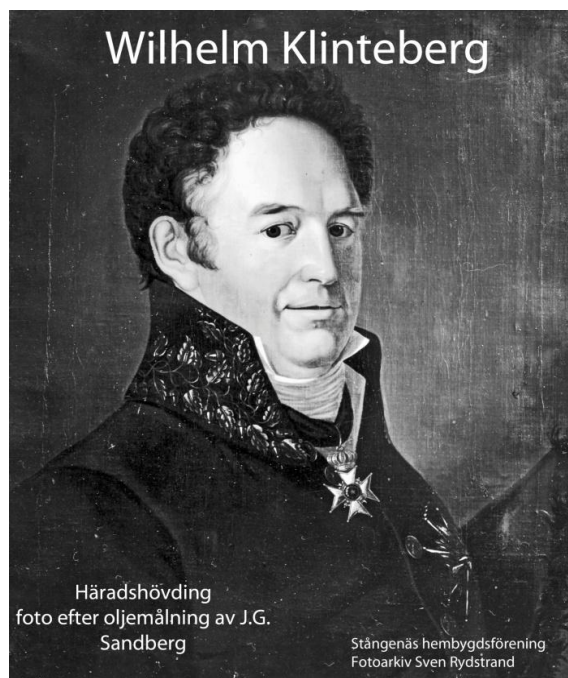
Häradshövding Cederfeldt var gift med Greta Poppelman, dotter till biskopen Johannes Poppelman i Göteborg. Hans svärmoder hette Rebecka Wallerius, och hon var dotter till biskop Wallerius, Poppelmans företrädare. Herrskapet Cederfeldt stannade emellertid inte så länge på Medby. Då Sten Cederfeldt blev lagman i Bohuslän, flyttade han nämligen till gården Röd i Skredsviks socken, som hans fader redan tidigare hade inköpt och gett namnet Cederslund. Här bodde lagmannen kvar till sin död år 1772.

Av Bro hus förhörslängder framgår att häradshövding Carl Rahmn bebodde Medby från 1750-talet och några årtionden framöver. Efter hans död blev hans änka Johanna Juiana Strömdahl omgift med auditören Oluf Gabriel Aräll, som vid den tiden även bebodde Medby. Carl Rahmns son, Adolf Fredrik Rahmn, blev sedan även häradshövding, och han var troligen den siste i raden av domare, som bebott Medby. Han flyttade nämligen härifrån omkring år 1800. Sedan var gården under många år boställe för länsmanen Olof Lundgren.

Från mitten av 1800-talet har gården varit utarrenderad, och arrendatorerna har bebott huvudbyggnaden. Arrendatorer har varit Alfred Gerle, B. M. Eriksson och Anders G. Larsson. Den sistnämndes son Henning Larsson tillträdde år 1920, och dennes son Lennart Larsson friköpte gården från Kronan år 1958.

Till höger: Häradshövding Wilhelm Klinteberg, (foto efter oljemålning av J G Sandberg.) Ägs av doktor Johan Lundgren, Stockholm.

Ett problem på Medby var länge att det vidsträckta Skottefjället, där gården hade sin skogsmark, icke var delat utan ägdes gemensamt med de kringliggande gårdarna och användes som betesmark. Därför blev skogsbruket av ringa omfattning. År 1798 kom emellertid en energisk häradshövding till Medby. Han hette Wilhelm Klinteberg. Enligt husförhörslängden var han dock inte bosatt på gården, men han ägnade dess skötsel stort intresse. Redan tillträdesåret ordnade han nämligen så att en lantmätare kom till Skottefjället för att där verkställa storskifte. En sådan delning var dock på den tiden besvärlig ty de samägande bönderna ville icke vara med och betala kostnaderna. Det var för resten förklarligt, ty de var fattiga och tiden var hård och dyr.

Klinteberg kom därför i en verklig dilemma. Han var visserligen fast övertygad om att en delning av Skottefjället var en nödvändighet för att få till stånd en ordnad skogsskötsel däruppe. Men genom att han sände dit en lantmätare fick han alla de kringboende bönderna emot sig som bittra fiender. De ville ha det vid den gamla ordningen och beslutade därför att hämnas på häradshövdingen. När lantmätaren sålunda hade preliminärt fastställt gränserna för Medby gårds blivande ägolott på fjället, gick de tillsammans och högg bort skogen på detta område. Detta ansåg de sig ha rätt till, och de körde hem veden till sina egna gårdar.

Men då blev häradshövdingen minst sagt arg och grep till stor släggan. Resultatet av hans vrede blev en skrivelse, som han sände till landshövdingen i Göteborg. Skrivelsen, som ännu finns i behåll, är i många avseenden intressant och återges här i sin helhet, dock med moderniserad stavning:

"Välborne herr landshövding och riddaren av kungl. svärdsorden!"

Sedan genom herr lantmätaren Hallbergers åtgärd gränserna för det s.k. Skottefjället förlidet år blivit uppgångna och vid detta års sommaring fastställda, hade under innevarande sommar delning därå bort verkställas mellan delägarna på hemmanen Ferlev, 4 hemman, Medby, 2 hemman, och Fjäll, 1 hemman, för att kunna för bostället Medby, som ligger och får i skogen sitt läge mitt emellan nämnda hemman, bespara de få skogsvarlämningar som kunna från

ödeläggelsen vara i behåll, men på delägarnas trägna anhållan i konsideration på den dyra och svåra tiden, har jag begivit mig därtill att för detta år icke yrka förrättningens fortgång. Jag har ock nu kommit närmare i erfarenhet, att sedan Ferlevsborna efter det i inägorna verkställda stor-skiftet upprättat emellan sig skillnadsgärdesgårdar och sedan åborna på Fjäll dels redan upphägnat mycken ny gärdesgård, så är det nästan för sent att söka freda vad på bostället Medby kan tillkomma.

Men mig tillhör att freda Kronans boställe så vitt jag kan, och jag får därför ödmjukast vidare andraga, att som den förr varande samfälligheten skriker mot sitt slut och som nu härav finnes att boställets lott blir mitt emellan Fjäll å ena och Ferlev å den andra sidan, och som nämnda lott är närmare belägen Ferlev efter läget tillkommer av den vidlyftiga marken norr eller åt Fossebacka, och som genom min frånvaro och hälftenbrukarens mindre passfälliga tillsyn den visserligen detta förehar i höst och vinter om ej hinder däremot lägges, samt vad Fjäll angår genom gamle ägaren Guttorms avvisning decidera de kanske driva den igenom egen skog, då annans ej är avskild, så föranlåtes jag av dessa skäl och efter den upplysning av lokalen av förestående delningars utfallande, ödmjukast hemställa om icke Ferlevsborna vid vite av kvarstadsbrott måtte vara förelagda att tills vidare icke hugga skog till ved eller gärdsle på Medby blivande lott, vilken för dem torde bliva i kvarstad vänd, helst de till husbehov måtte låta sig nöja med den skog som vid Fossebacka kommer att dem tillfalla, samt att likaledes Fjälls åbor vid lika påföljd måtte tillhållas att vid husbehovs bygge hålla sig vid angränsande Uteby hemmans linjegräns och ej överfara skogen in på vad Medby kan komma att tillfalla.

Om icke envar delägare av kunskap om markens vana, beskaffenhet och läge själva insåge var deras lott bliver, så skulle jag visserligen icke ställa ifråga dessa yrkade förbud. Men man behöver icke mer än se lägenheten för att se var Medby får sin lott. Den är nu nästan ett öde fält utan annat synligt tecken än stubbar. Væremot dess grannar Fjäll och Ferlev oavsett desamma består av 15-16 hushåll och Medbys däremot blott av två hava sin skog snart sagt oskadd och gärdesgårdarna ändå nya då Medbys däremot alla tarvar nyanläggning.

I övrigt och som det måste strida mot vanlig sed att hugga mera till husbehov än man ser ut att högst två år kan betarva, varav jag kan sluta att det stora förråd av gärdsle som finns vid Fjäll, måste vara ägnat till salu eller i misstag nedtaget samfällda skogen över hövan, så får jag tillika ödmjukast anhålla, att dessa gärdslen måtte bliva med kvarstad belagda och kommissarien, kronolänsman Jonas Forsström få befallning att kvarstaden förrätta, att äga bestånd intill dess skogsdelningen bliver avslutad. – Häradshövdingeboställe Medby den 5 juli 1799. Välborne herr landshövdingens och riddarens ödmjukaste tjänare. Wilhelm Klinteberg"

Klinteberg var skåning till börd och född i Herslövs socken i Malmöhus län år 1759. Vid sin död år 1829 var han landshövding i sistnämnda län. Då hade han också hunnit bli adlad under namnet "af Klinteberg" samt hade presidents rang, heder och värdighet. Han var i sin krafts dagar en mycket skicklig jurist och kom att spela en mycket betydande roll vid utredningen av det Fersenska mordet och rannsakingarna angående kronprinsen Karl Augusts död. Klinteberg förestod då justitiekanslersämbetet.